

tako je zadnje poglavlje i posvećeno ljudskom životu u terminalnoj fazi. Razrađeni su problemi terapijske upornosti, eutanazije, palijativno liječenje, biološka oporuka i informirani pristanak, moždana smrt i presađivanje organa. Etička prosudba je ista — poštivanje ljudskoga života od njegova začetka pa do prirodne smrti. Potrebno je jasno razlikovati bezrazložnu terapijsku upornost i eutanaziju, kao i nužnosti olakšavanja bolova uz rizik koji takva terapija nosi, a u svjetlu načela čina s dvostrukim učinkom.

Bioetika za svakoga Ramona Lucasa Lucasa na prvi susret čini se kao nezahtjevno i čitko štivo. Nakon prvoga čitanja postaje jasno da ona to i jest, ali i da kada se doista poznaje određena materija, tada je govor o njoj jednostavan, jasan i precizan.

Takav je slučaj s prikazom bioetičkih prijevora današnjice koje je autor obradio u ovoj knjizi. Interdisciplinarno, otvoreno i točno. Zaključke koje, poštujući istinite spoznaje i znanstvena znanja, donosi na kraju svojih preispitivanja, na jednak način jasno i nedvojbeno izriče. Filozofski hrabro i neumitno smatrajući da istina koja se nameće svojom jasnoćom mora biti jasno i izrečena.

Zrinka Pranjić Kozlek

Ana Biočić, *Svećenici u politici: Djelovanje katoličkih svećenika u Hrvatskom saboru 1868.–1871.* Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2018, 452 str.

Hrvatska nacionalna povijest usko je povezana s djelovanjem crkvenih ljudi, osobito svećenika, na svim područjima javnoga života. Stoljećima su svećenici bili jedan od bitnih činioaca hrvatskoga političkoga života. Od ulaska Hrvata u sferu zapadnoga kršćanstva Crkva je postala društvena stvarnost hrvatskoga naroda, a u kriznim vremenima često

nosilac i čuvar nacionalnoga identiteta i ideja hrvatske državnosti. Bez djelovanja katoličkoga svećenstva danas bi bila nezamisliva i nepotpuna hrvatska kultura, znanost, politika i mnoga druga područja u čijim se temeljima nalaze crkvene institucije ili su pokretači bili crkvene osobe. Politička aktivnost svećenika u Hrvatskoj 19. stoljeća bila je normalna stvarnost, koja je kao takva prisutna još iz vremena srednjega vijeka i staleških sabora. Katolički svećenici djelovali su u radu Hrvatskoga sabora neprekinuto od vremena staleških sabora do kasnijega građanskoga sabora, koji je i dalje priznao instituciju virilnoga prava, koja se stjecala određenom visokom crkvenom službom (uglavnom nadbiskupi, biskupi i sl.). Razdoblje koje autorica obrađuje u ovoj knjizi ključno je za modernu hrvatsku povijest jer je to vrijeme saziva prvoga sabora nakon potpisivanja Ugarsko–hrvatske nagodbe 1868. godine. Ponovno uređenje odnosa Hrvatske i Ugarske u novonastalim pravnim okvirima sada dvojne, Austro–Ugarske, Monarhije otvaralo je ne samo pitanje uređenja političkih i pravnih odnosa s Ugarskom, nego i gospodarska pitanja, reformu, podizanje kvalitete obrazovanja i dr. Novost je ovoga djela u tom što autorica, osim što u svoje istraživanje uključuje dosadašnje znanstvene spoznaje, koje su bile ograničene samo na konkretnu političku, stranačku ili pravnu problematiku toga saziva sabora, prva piše o svećenicima zastupnicima u saborskom sazivu od 1868. do 1871. godine. Ukratko, ona se usmjerava na jednu specifičnu skupinu unutar saborskoga zastupništva nastojeći prikazati rad svećenika u sabornici u navedenom razdoblju, kako su nastupali i što su zagovarali te jesu li uopće bili homogena grupa unutar Sabora. Iscrpan i detaljan prikaz, utemeljen na postojećoj literaturi, periodici iz 19. stoljeća i arhivskim izvorima, uspješno je, kvalitetno i me-

todološki precizno predstavljen u ovoj knjizi. Svoje ciljeve i hipoteze, koje je Biočić postavila u uvodu, vrsno je i sustavno razradila u sedam većih poglavlja ove knjige.

Sustavnost pristupa postavljenoj problematici autorica pokazuje već kod prvoga poglavlja *Položaj Katoličke Crkve u Europi i Trojednoj kraljevini u drugoj polovici 19. stoljeća*. Detaljnom analizom procesa i događaja koji su obilježili to prijelomno stoljeće i doveli do temeljite promjene položaja Katoličke crkve u Europi, a odražavali su se i na području Trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, Biočić je dala kvalitetan okvir za razumijevanje konkretne društvene i političke situacije na europskoj i nacionalnoj razini unutar koje su djelovali pojedini katolički svećenici zastupnici u Saboru. Političke ideje i promjene koje su obilježile dugo 19. stoljeće našle su odjeka i u djelovanju svećenika saborskih zastupnika od 1868. do 1871. godine.

Povijest sabora i sabornosti, odnosno zastupništva u političkoj povijesti hrvatskoga naroda bitan je čimbenik njegova političkoga sazrijevanja, ali i održavanja ideja hrvatske državnosti kroz dugi niz stoljeća, od vremena narodnih vladara do današnjih dana. Tom tematikom autorica se bavi u drugom poglavlju knjige pod naslovom *Sabor Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*. U tom dijelu sustavno se prati razvoj povijesti hrvatskoga Sabora od vremena narodnih zborova iz najranije hrvatske povijesti preko stvaranja staleških sabora u razvijenom srednjem vijeku s posebnim naglaskom na Saboru iz 1848., koji predstavlja iskorak iz staleškoga sabora u građanski sabor, odnosno iz staleškoga društva u građansko društvo. Na tom tragu obrađeno je i djelovanje Sabora Trojedne kraljevine od 1860. do 1867. godine kao uvod u problematiku koju Biočić razrađuje u svojoj knjizi. To

poglavlje je sažeti i precizni prikaz razvoja hrvatskoga političkoga života kroz razvoj njegova glavnoga predstavničkoga tijela Sabora od najranijih razdoblja nacionalne povijesti do uspostave modernoga građanskoga sabora u 19. stoljeću.

Političke promijene od vremena pada neoapsolutizma u Habsburškoj Monarhiji, preko pitanja preuređenja države, sazivanja nacionalnih sabora i skupština, do potpisivanja Austro–ugarske nagodbe 1867., a zatim Ugarsko–hrvatske nagodbe 1868. godine, donijele su sa sobom i pitanje izbora zastupnika. Novonastale prilike građanskoga društva, koje su se počele izgrađivati i kroz parlamentarni sustav, autorica je obradila u poglavlju *Izbori zastupnika za sabor Trojedne kraljevine 1868.–1871. i uloga katoličkih svećenika*. Kroz detaljnu analizu političkih zbivanja 1868. godine, preko analize Izbornog reda i Privremenoga zakona o uređenju Sabora iz 1867. godine i predizborne kampanje 1868. godine, autorica je prikazala na koji način su se birali zastupnici u Sabor u postnagodbenu vrijeme, kako je bilo uređeno izborna zakonodavstvo te kako su u cjelokupnom procesu modernizacije političkoga života, kroz taj bitan segment političkoga života, sudjelovali katolički svećenici. Nakon toga daje detaljan ispis saborskih zastupnika prema županijama te ponovno ističe ulogu katoličkih svećenika tijekom izbora 1867. godine.

Četvrto poglavlje *Počeci djelovanja sabora 1868.–1871. godine i politički događaji koji su obilježili razdoblje zasjedanja* posvećeno je kontekstu u kojem je započelo djelovanje Sabora, gdje je ključna politička činjenica, koja će usmjeriti daljnje djelovanje zastupnika, bila Ugarsko–hrvatska nagodba i pitanje uređenja položaja Trojedne kraljevine u dvojnoj Monarhiji. Svakako autorica prati i politička događanja na

hrvatskom prostoru kroz djelovanje političkih stranaka i njihovih predstavnika koji su se našli u saborskom zastupništvu 1868. godine.

Iznimno važan prilog ovom djelu predstavlja peto poglavlje *Biografije katoličkih svećenika zastupnika u Saboru 1868.–1871. godine*, gdje je autorica iznijela detaljne životopise četrnaest biskupa i svećenika koji su bili predstavnici u tom sazivu Sabora, s time da su biskupi ulazili po virilnom pravu, a ne izborom. Njihove biografije u potpunosti su utemeljene na izvornoj građi, a neki od njih po prvi puta su cjelovito biografski obrađeni i znanstveno predstavljeni. Time je autorica dala jedan novi prilog poznavanju hrvatske političke scene iz sredine 19. stoljeća, gdje su svećenici saborski zastupnici bila važna skupina unutar predstavničkoga tijela, ali su se do sada uglavnom nalazili na marginama istraživanja političke stvarnosti Hrvatske spomenutoga razdoblja.

Najopširnije je i najdetaljnije šesto poglavlje, gdje je obrađena konkretna djelatnost pojedinih svećenika zastupnika u razdoblju od 1868. do 1871. godine. Poglavlje nosi naslov *Politička aktivnost katoličkih svećenika u Saboru Trojedne kraljevine 1868.–1871.* i u njemu su detaljno obrađena sva ključna pitanja o kojima se raspravljalo tijekom zasjedanja toga saziva Sabora, s time da autorica ukratko progovara o problematici o kojoj se raspravlja, a više prostora daje konkretnoj aktivnosti pojedinih svećenika zastupnika. Govor započinje tematikom koju je Sabor obrađivao, zatim političkom aktivnošću i političkim usmjerenjem pojedinih svećenika zastupnika te nakon toga detaljno obrađuje različita područja njihova saborskoga djelovanja. U prvom redu to su interpelacije pojedinih katoličkih svećenika, zatim njihovo sudjelovanje u političkim pitanjima, koja su tematski predstavljena, potom aktivnost u gospodarskim pi-

tanjima, vjerskim pitanjima, socijalnim pitanjima, raspravama o znanosti i obrazovanju i drugim temama. Tematski obrađujući svako od tih pitanja o kojima je Sabor raspravljao, autorica je pokazala iznimnu aktivnost svećenika u Saboru 1868.–1871. godine, i to na svim poljima i u svim problemima kojima se saziv Sabora bavio u postnagodbenu vrijeme, pokazujući kako su ti svećenici pripadali različitim političkim opcijama te su na području politike i drugih srodnih pitanja često zastupali različite poglede, ali u isto vrijeme pokazivali homogenost, bez obzira na političku opciju, kada se radilo o problematici koja se odnosila na vjerski život ili područja u kojima je Crkva imala važnu ulogu. Neosporno je kako je upravo to poglavlje središnje i nosivo poglavlje cjelokupne knjige, ne samo po svojoj opširnosti, nego i po detaljnoj obradi uloge katoličkih svećenika zastupnika u Hrvatskom saboru od 1868. do 1871. godine.

Sedmim poglavljem *Sudjelovanje svećenika saborskih zastupnika iz periode 1868.–1871. godine na drugim saborskim zasjedanjima* Biočić je dala jedan zaočruženi pogled na postavljenu problematiku, koji je još detaljno prikazala u zaključnim razmatranjima, ali i otvorila prostor za nova istraživanja djelovanja katoličkih svećenika u Hrvatskom saboru kroz 19. stoljeće.

Djelovanje katoličkih svećenika u politici i njihova aktivnost u političkom životu Hrvatske bili su stvarnost kroz dugi niz stoljeća postojanja hrvatske državnosti i najvažnije političke institucije hrvatskoga naroda — Sabora. U pojedinim povijesnim razdobljima njihova uloga je relativno dobro obrađena s obzirom na to da su u različitim povijesnim okolnostima imali ključnu ulogu u političkom, gospodarskom i kulturnom životu Hrvatske, međutim u razdoblju nakon 1848. godine, vremenu građanskoga društva i građanskoga Sabora,

u hrvatskoj historiografiji naglasak je stavljan na istaknutije predstavnike političkih opcija, bilo iz redova građanstva, bilo iz redova klera, a drugi su zastupnici ostajali na margini istraživanja. Ovom knjigom autorica je napravila jedan iskorak u sferu djelovanja jedne grupe saborskih zastupnika u prijelomnom razdoblju hrvatske povijesti, gdje je znanstveno i stručno kvalitetno pokazala tko su bili ti ljudi, što su zastupali i kako su bili politički opredijeljeni. S jedne strane pokazala je da su politički bili heterogena skupina bez obzira na pripadnost kleričkom staležu, ali da su kod pitanja utjecaja Crkve na određena područja društvenoga života pokazivali homogeni pristup problematici. Detaljnim pristupom ovoj knjizi svakako će se uočiti veliki broj izvora koji su korišteni kod obrade problematike, čime je ovo djelo znanstveni rad koji svojom sustavnošću, analitičkom vrijednošću i metodološkim pristupom daje hrvatskoj historiografiji uopće jedan novi i kvalitetan znanstveni rad koji otvara novo područje znanstvenoga interesa i do sada marginalno obrađivanu političku aktivnost katoličkih svećenika u oblikovanju toga segmenta hrvatske moderne povijesti.

Daniel Patafta

Ljiljana Matković-Vlašić, *Blago mirotvorcima: Glas vapijućeg u pustinji*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2018, 193 str.

Mirotvorstvo jest utopijsko — ono što je pozitivno, a proizišlo je iz utopije, ali nije utopističko — kao nešto negativno, nestvarno i neostvarivo, iako se takvim može doživjeti dok nam još odzvanjanju riječi francuskoga predsjednika Emmanuela Macrona s nedavne pariške svečanosti svjetskih lidera na obilježavanju završetka Prvog svjetskoga rata, te prve velike klaonice 20.

stoljeća, stoljeća čiji su nemiri eskalirali i u Drugom svjetskom ratu, još žešćem razaranju. Naše je podneblje u zadnjem desetljeću toga krvavoga stoljeća doživjelo i Domovinski rat, a tijekom godine se sjećamo razaranja gradova i mjesta, uništenja materijalnih dobara i mnogih ljudi — žrtava neljudi i njihove nečovječnosti, da na toj tragediji produbimo potrebu izgradnje mira, da se to zlo nikad više ne ponovi.

Pitamo se: Čemu mirotvorstvo, čemu bilo koje nastojanje u uspostavi i očuvanju mira među ljudima i zajednicama — od onih najmanjih do najvećih, internacionalnih, kontinentalnih i nadkontinentalnih? Čemu bilo koje nastojanje u težnji za mirom, kamoli sveopćim mirom, kad je povijest čovječanstva jednostavno povijest ratova? *TV kalendar, Dogodilo se na današnji dan...*, ili kako se već zovu emisije takvog sadržaja, izvješćuju gotovo isključivo o ratovima, sukobima, napadima, iskrcavanjima, bombardiranjima, primirjima, konvencijama, zatišjima sukoba i to od pamtivijeka do suvremenoga doba. Između svega toga uvuče se koji proplamsaj duha u dosezima znanosti, umjetnosti, sporta, tehnike, međuljudskih odnosa, ali samo kao crtica na rubu događanja.

Koliko god to bilo porazno, čovjek ipak nije prepušten samo svojoj agresiji! Svaki mirotvorac je živ, jasan, nepobitan dokaz da težiti za mirom, raditi na njemu nije ni nestvarno ni neostvarivo! *Pjesnici su čuđenje u svijetu!* (A. B. Šimić), a mirotvorci su još i veće čuđenje u svijetu! Oni su se uspeli ne samo na Šimićev *Plavi brijeg*, nego i na Isusovu *Goru blaženstava*. Blago njima, blago mirotvorcima. Njihovo je kraljevstvo plavetnih obzora, ali još koračaju stazama ratnih bespuća i krče prtinu mira među brdima ratnoga naoružanja.

Takvim je pionirskim hodom hodila Ljiljana Matković-Vlašić, pjesnikinja,